

d'aquesta forma; en la *Crònica* de Jaume I es tracta ja de la ventada impetuosa que «trencà la cima de l'arbre de la nau del Sagristà, e ab l'antena donà en la nau» (477), i aplicat a la canya de pescar n'és «la part més prima, on posen el fil de l'ham»; i això des de la Costa de Llevant fins a Tortosa (*BDC* III, 109; *BDC* XIV, 8); d'ací després l'aplicació a una 'vareta de bruc per engegar el bestiar' i accs. anàlogues, a l'Empordà, etc. (*AlcM*, § 2a, 2b), d'on després el de 'vara per pegar' i 'palissa, tupada' (ben vulgar a Mallorca: l'única que hi registra el *DFiguera*).

En l'època moderna el mot es va anar tornant més literari en la seva forma femenina, sobretot en el Princ., si bé és aquesta encara la que registren els diccs. en el S. XVII. En el nostre temps en la llengua literària, en el català central, etc., ha predominat francament la forma masculina, que entre les llengües romàniques és una innovació pròpia de la llengua d'oc, el català (*cim*) i el port. *cimo*; aquest ni és forma recent ni d'aplicació limitada: se'n servia ja un prosista clàssic, Fco. RzLobo per a «cume, sumidade» de muntanya —«o cimo do monte» a. 1614, veg. el dicc. de Moraes—, i per a la terra baixa, en les coses més quotidianes, ja en docs. de mj. S. XVI almenys.¹ En llengua d'oc pertany ja al lèxic més corrent entre els trobadors més antics: Rayn. (II, 395) en cita un cas en rima en Raimon de Miraval, i dos exs. d'Arnaut Daniel, i no costaria d'afegir-n'hi d'altres («*cim* e raditz, flors e frutz e semensa», Lanfranc Cigala, *Eu non chant*); el FEW, s. v. CYMA n'aporta més testimonis, antics i moderns, aplicats a la «cime (d'arbre)» (II, 1608a41-3) i a «cime en général» (de muntanya, etc.) (1608b40-6), que arriben en particular endins de Gascunya, i fins al Bearn i Baiona; d'ací els derivats Peirigord *entrecim* m. «somet extrême d'un arbre» (ja S. XII, ib. 1608b23) i en forma diminutiva *cimelh*, prov. *cimeu*.

En català el mot en aquesta forma no ha triomfat fins a l'època moderna: solament Belv. (1803) i Lab. (1839) li donaren entrada, entre els diccs. corrents. En els prosadors medievals el que es troba és la forma romànica general i heretada del llatí, o sigui el femení *cima*. *AlcM* opina, en conseqüència, que és una «masculinització, probablement feta en època recent»; recordant que els autors d'aquest diccionari es mostren sovint inclinats a negar antiguitat al lèxic del Princ. quan presenta poca o nulla vitalitat a les Balears. Tot i que no puguem desmentir aquest veredict, farem bé, doncs, de posar-hi reserves. Si fos tan recent no es compendria la seva generalització en la llengua parlada del Princ. (on *cima* ha esdevingut un mot desusat o d'accs. molt especials i localitzades), on locucions com *al cim* de tenen un valor fortament gramaticalitzat (sobretot en les comarques gironines i de tot el Nordest), tant com el cast. *encima*; no s'explicaria que sigui l'únic usat ací per a tota noció agrícola, per a tot ús muntanyenc, orogràfic, geogràfic, i això en tots els estils de llenguatge —guies, geografia, esports, arboricultura, etc.—; i en literatura, en l'obra dels més grans escriptors de la Renaixença, d'es-

til noble o planer, d'inspiració tradicional, modernista o de qualsevol mena, i notablement en els millors creadors literaris, de llenguatge més aviat tradicional: «ah, sí, que tenia un reixat gran, ab un castellet de ferro al cim», NOLLER, *La Papallona*, 7; Verdaguier va usar-lo ja en una desena de passatges de l'*Atlàntida*: «penjat com rahim / ab ses afraus, pels ayres, ses balmes, rius y feres, / a assure'l damunt d'altres l'envien cap al cim» (IX, 11c), «tot cabdellant arbredes, penyals del cim rodolen» (ib., 31a), i d'altres en *Introd.*, 24a; II, 44a; IV, 25b i algun més; als quals cal afegir-ne algun altre on figurava en l'esbós de 1867 (canviat en la versió definitiva): prova doncs que en ell no resultava de suggestió floralca sinó que l'aportava ja del seu ús lingüístic personal i juvenívol: «no hi ha pedregams aspres, ni argiloses carenes, / rosada herba encatifa fondalades y cims, / on, entre freixes mostra, y arbres de totes menes, / la palma escabellada sos ensucrats raïms» (II, 12b).

Però ¿és veritat que *cim* sigui un mot estrany al català medieval i a les regions catalanes altres que el Princ.? En primer lloc el mateix *AlcM* el cita en el delicat poeta mallorquí Pere Orlandis (1898) que no solia pas imitar el llenguatge del Princ.; els diccs. Amengual i *AlcM* (pronúncies) no registren com a mallorquí i balear més que *cima* (*síma*), però *cim* fou registrat en el de Tarongí (1878 «Un Mallorquí»: «sa part més elevada de sas montanyas y, en general, de qualsevol edifici o cosa d'alsada», *cima* en canvi en l'acc. vegetal i en les secundàries).

Amb aquests antecedents se'n fa difícil de creure que *cim* sigui només un provençalisme en els poetes catalans medievals. El tenim ja en rima en el S. XII en el famós trobador rossellonès Guillem de Cabestany: «mas eras pels soms *sims*, / entre las flors e-ls brondels prims» (*Er vei...*) i el recordo en diversos passatges de Cerverí de Girona (entre ells en la ponderació *raitz e cims*, quasi tan repetida i de tan freqüent aplicació religiosa com la de l'*alpha* e l'*omega*), i com a prova que el mot seguia essent corrent entre els poetes nostres del S. XIV, ens bastarà la seva reiterada aparició en les llistes de consonants dels diccs. de J. Marc (1234, 1424, 1491) i L. d'Aversó (1443, 1522).

En conclusió no descartem que la propagació de l'innovació masculina *cim* a totes les esferes i tons de la llengua, es vagi fer només amb un ritme progressiu, que no s'acceleraria fins després de l'Edat Mitjana, i contribuint-hi molt un corrent nòrdic de focus occità i trobadoresc; cosa que explicaria el que aquesta forma vagi romandre estranya al valencià i menys difosa en les Illes que a Terra Ferma. Però sí que podem excloure que sigui una creació «recent» i encara més un provençalisme; el port. *cimo* acaba de provar que pogué haver-hi diversos focus, no sols l'occitànic. Com a mòbil primer en la creació del masculí podem admetre la concurrència dels sinònims masculins *cap* (de la serra), *pic* i particularment *SOM*, del qual ni en català no manquen usos substantius (veg. aquest article), en la llengua antiga i dialectal, com n'hi hagué en tots els dominis romànics (recordem els NLL